

РЕВОЛЮЦИОНЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КУШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

ОРГАНИЗАСТЫГ ЧОРУДАР

1972 чылдың октябрь 13-те чогуур хуусааында албан эрткир шериглерни бо чылдың ноябрь, декабрь айларда шериг албанын халаар база булур шериг албанынча бээр умурлур хамаатыларның ээлчегил келдиришинин дугайында СССР-ниң Намгалал министриниң дужалын парлаан.

Бо ажылды республикада канчаар боттандырып турарының дугайында бистин корреспондентивиниң салган атырыгыларынга Тыва АССР-ниң келдиришин комиссианың даргазы П. Григоренко ханызын моон адаанда парладыыс.

— Бо хүнерде бүгү совет улус партияның XXIV съездинде чогуур шийтирилген амыдыралга боттандылар. СССР-ниң тургустунгамында бээр 50 чыл оюн төлөтүп күш-ажылчы белектер-биле уткуур дээр ажалды турарлар. Бүгү чоң-биле бир дөмей, бистин шеригге келдирип амыдыралыстың Төрөн чуртуна, Коммунисттик партияныга чораарлыг хүн бүрдө оуп турар. Социалисттик Төрүн чуртуна шынчы бараан болурун, оон аймак чоң чоруун шуудуру камгалаары боттарының амыктыг хүлээлгел кылдыр олар көрүп турарлар. Оон өскүсү боттандырып Кызыл хоорайга ботташ районга келдирип уеңиң солдаттарын, матростарының эге белекени юргүскен. Чүс-чүс анык оолдар ДОСААФ организацияларына, ортук школага ботташ бугурулге черлериниң өөредилге пунктуларына шериг хөрөңүн эге билгилерине ташыкканар.

Совет Чесектиг Күштерге Тывада барганының белекени боол келген. Соруга бола, районларда ботташ хоорайларда шериг налыныгыларын шеригге келдирип чогуур уезинде организацияг чорулар ботур. Күрүне умур-дуламык бо амыктыг келдиришин чорударыга келдиришин комиссиялар, бугурулге черлериниң ботташ

ЧУРУКТА: Совет Армияның ыдыктыг хүлээлгезин эрткирип турар дайынчылар чыскаал өөредилгезиниң уезинде.

ИЖИ-БИЛЕ ДАЗЫЛДАШКАН

Чайгы дүңүнү сымдыстарын көргөнимде,	сорукутуп мр— өлүм билбес мыакшылды
Чаражымның карактарын сактып көөр меп.	чалгынналган, сактып чырык чагай
Алаак черге чалын хадың көргөнимде,	күзел-соруум
Амыраак кыс мени манат турганым боор...	дазылдамаш, Тимур МОНГУШ,
Өртөмчөйдө чагырга чок	Н кезектиң дайынчысы.

Калмык АССР-ниң тургустунгап, хожуга келгени, аңаа СССР-ниң улустарының чагай сепкилди дуалаамчы чагай республиканың Министрлер Чогуулуниң Даргазы Э. Ч. Манджиев СЭТА-ның порреспондентивиниң чугаалы берген:

— Бодулуң черинде ам үш саалгага козулур болуп келген, ам-даа болбушаан турар, кайгамчыктың чаврыгыларын херечилээр, эвези эвес чижектерин бистин хондарынысты чурткакы бугурун чугаалап бээр ийик. О-ла бүгү калмык улуска Совет чакаткы 1919 чылдың июльда кийгырым-биле напсарландырып өскүсү эгелен. В. И. Ленинниң салган баштайгы ботташ документинде о ботташ. Боттарының күзөңүн

Карак огу дег камгалаар

Шериг албаны дээрге берге, мычалаа-аа эк-не үндүлүг хүлээлге дээрин Совет Армияның хураалыныч келдирип турар кижиги бугурун коңчу эки билдир. Шынап-ла армия, флотка албан эрткир ыдыктыг хүлээлге боттаанда, ынаар барынын мурунда, аңаа баш удур ык белекенири чугула. Кым-на эки белекенири, күш-дамыр талазы-биле дадыккан, спорттун ызы-бур хереслерини ынак, техниктиң мергежилдиң болдуру, ол шеригниң албанын эки өөредилге, чурум-биле доолар. Чогуу-на кижиги кижилерин белекенири дээр шериг комиссарлар, комсомол райкомвари, ДОСААФ, спорт комитеттери болгаш өске-аа хой-ниги ортуганналар аныктар тургустунга кижизилгелге ажылан чорудуп турар.

Амгы хүнерде чүс-чүс оолдар шеригге келдирип, ыдыктыг хүлээлгезин эрткирени-биле чоруп турар. Оларның күзелери анги-ангы. ылаңгыя Багыш-Хемчик райондан келген механизатор Николай Сабиров танктык болурун күзөп турар. Шеригге барынын мурунда ол чолаачылар куруун дооскан,

Совет кымыгаары социалисттик Төрөн чуртун, карак огу дег, камгалап турар. Тываның чүс-чүс оолдары улуг, дегем чуртувустун ызы-бур булуңтарында кызыгар шеринде албан хүлээлгезин коңчу эки өөредилге, чурум-биле эрткирип турарлар.

ТЕРГИНИ БОЛУР ДИЗЕ

Шагаан-Арыг ортук школага өөренип турган, ДОСААФ-тын өөредилге пунктуунга шериниң эге белекени эртин, үшкү кластың чолаачымы деп эргени ченел алган меп. Шеригте баш бурунгаар белекениң уезинде алдарыг Совет Армияның эрткир оруун, оон устанын өөренип ап, спортка хандыкшымын улам өскөн.

Ол ышкан Ада-чурттуң Улуг дайынын кыды-берге чыдарында Совет Армияның ботташ чогуумун маалым чоруктарының дугайында тыя эки турачыларын бирези чораван, мээң ачам Владимир Хойлаараквич Быштак-оол бо-ла мээр чугаалап олар чүе. Совет кижилерин чагай чап-чылдарыга төлөткөн бараан болур дээр база дамыктыг чыгарылыкта шынчы чорумун юргүзөр дээр баш удур белекениң. Совет Армияның хураалыныч албан эрткир хантар хүнүнү четтикпей манат чордум.

Ленинчи юбилей чылдында, өске эв-өрүм-биле бир дөмей, Кызыл шериг комиссарыналыга ботташ байрам хураалын кижикчилерине чымы-биле үлдиргеш, бууруу Сайын ажим, Забайкалысе Н кезекте шериг албанын эрткирени-биле чечип келдим.

Бо уенин дугурунда дайынчы болгаш политиктиг белекениң тергенин болуп, кезектиң командада черинде хой улаа шанаал-макталдары ап келгилемин. Бистин кезекте ызы-бур налынын төлөөлери бер. Олар чангыс иени оолдары дег, арамында суг алаас оңуктер-алыштылар аларганар. Ол найралга кым-даа чоргарар умурлар.

ССР Эвезиленин тургустунганын 50 чыл оюн кезектин дайынчылары бүгү тала-биле чедиринин уткуур эвези арамында социалисттик чарытты улам калбартын, аңаа ичпей-анг күржип турарлар. Бо юбилейдиң чылда Совет Эвезиленин Коммунисттик партиямын кесигүвүнге канатты кылдыр кирерине белекенип турар меп.

Совет Армияга ханы ынакшыл, спортка хандыкшыл, шеригниң эге белекенинде алган билимдер келер уенин дайынчыларыга коңчу чугула. Ыччангаш Тываның оолдарының ыдыктыг хүлээлгезин эрткирениң кезээде төлөткит, тургусту болурун күзедим.

Анатолей БЫШТАК-ООЛ, Н-кезектиң дайынчысы.

ДАГ ЖЫЛАРНЫҢ СӨЗУ БЫЖЫГ

Наа-Хемниң хөмүр-даш разрезин. Республикада анык, мурунчы бугурулге. Оң найралдыг, демик коллентиве СССР-ниң тургустунганында бээр 50 чыл болуп юбилейинге уткуур алган хүлээлгелерин чедиринин күзөдөп турар. Бугурулгениң Наа-Хем участкагунуң конторазына кире бергеш, көргүзүп сабыразында, хана парлагалында, өскү агитациядан нити бугурулгеде, участоктарда, бригадаларда хүн бүрдө күзөттөнгөн амыл дугайында, мурунчылар кымнар болганын кижиги билеп аптар.

Коллентив Улуг Октябрь байырлының ээлчегине киришкеш, күш-ажылдын бугурунчулун бедидип, бедик көргүзүрени чедип алган. Чижээ, шахтерлар эртин он айларда хөмүр-даш тыварының планын 105,6 хуу күзөдөп, юбилейи чылда пландан амыр 15 муң тонна хөмүр-даш назар азын хүлээлгезин амыр күзөткөн. Продукцияның бот-үнезин чигедиринин болгаш күш-ажылдыг бугурунчулун бедидериниң сорулгалары чедиринин боттаган. Ыччангаш бугурулгениң орулгалы база көвүдөп орат.

Чедирининиң үндезини, магадылыга чүдөл дээрзин разрезтик амыл-ишчилеринден айтырып, оларның үлөзү-биле таныштым. Күш-ажылды улам бугурунчулуг болдуруп дээр разрезтик тус-тус участоттарының амылын таварычылгы организастаан. Хөмүр-даштыг накта чедир куруг дег породаарын аштап арыгаларын чер үткенчилериниң, чазылдырычыларын, экскаваторщиктериниң, чолазчыларын коллентивтери бир демик, шалыкын боттандырып турарын разрезте мурунчы экипажыг удуруткуу, коммунисттик күш-ажылдыг шалыкчы Николай Дмитриевич Андрианов онзал аптыты.

Экипажтарының коллентивтери чыл эгезинде-ле бедитке социалисттик хүлээлгелерин алгылап турган. Ону дугураа чыл планын экскаваторщиктер декабрь 15-те күзөдөп умурлуг. Дөрт экипаж аразында амыл-иши, соруң кирикчи чарыш кыптыкан. Чарыштың күженишининиң, чогадыкчы байдальдын магадылаан бир чүүл болза разрезтик экскаваторщик бригадалары шуптузу планын сорулгалы амыр күзөдөп турганы болган. Мергежилди, амылынга хандыкшылыг дагыларның экипажтарында шынап-ла эң дээр коллентив чарышты тилкенич болур-ла болгай. Николай Андриановтуң удурунун коммунисттик күш-ажылдыг экипажы Октябрь мурунчу шалыкчы ээлчегинге эң эки көргүзүлгени чедип алган. Оң кады амылап турар шитери — машинист В. Коновалов, машинисттик дузалаачылары И. Лобастов, Н. Каширин амылынга кызыман, бедик мергежилдик механизаторлар. Олар хүнде 700 тонна оорунга чамдын мурунгерде 1500—2000 тонна хире чүвүтү күчүлүг БелАЗ-тарга чүдүргөш чорулуп турар.

Разрезтик экскаваторщиктери хүлээлгезин нагап эде көргөш, чыл планын Совет Конституция хүнүн чедир күзөдөп шийтирилген. Бо хүнерде елар соглэн созуң ээлээр дээр намынгандан-аа шуудуру, эрес-кемз амылап турар.

Бугурулгениң бүгү участоттарының амылы бот-бодундан хамаарылгалыг, технологтуг харылаа сырып болгаш тумдан амыл-ишти улам чогулчалыг организастаары чугула. Ыччангаш разрезте чолазчылар экскаваторщиктер-биле демик амылап, аңаа турушкунарны болдурус дээр чарышты налбарган. 27 тонна чүвүтү хары угаа сөөртүр күчүлүг БелАЗ чолазчысы П. Ленский үлөгерлиг амылы, техниканы эки билерин-биле эв-өрүмүнү хандыктын чаалап алган. Бодунуң ээлчегин амылаар эки Анисенов-биле ол тос айлар дугурунда 300 муң амыр тонна дег массаны сөөрткөн. Ыңды хемчээлди чүвү сөөрткөн мурунчыларга «ССР-ниң хөмүр-даш үлөтүрүнүң тергин механизатору» атты тыпысып турар болгай. Мурунчы чолазчылар чыл планын база декабрь 5-те күзөдөп күзөдөп.

Күш-ажылдыг бугурунчулун бедидер төлөөр, технологияны сайыраптаймыды, чаа техниканы бугурулгеге шийгээдири чугула. Бо талазы-биле Тываның дагылары улуг планын боттандырып турар. Разрезте бедик бугурунчулуг чер үттээр 2СБШ-200 станоту амылап турар. Оң башаарычызы Ю. Невиков эртин он айларда планын 120 хуу күзөткөн. П. Мадиевскийниң болгаш К. Надыргының экипажтары база бугурулге программанын 110 хуудан нудулат-пайн, амыр күзөдөп келген.

Наа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң коллентиве юбилейге уткууру алган хүлээлгелерин бүрүн күзөдөп дээрзинге чигиниң чек. Чүге дээрге амыл-иши бугурулге улуг байырлады бедик көргүзүлгелерин күш-ажылдыг уткуур дээр организастыг, бедик сагылга-чурумунуң чоруун көргүзүп турар.

Ю. ЕГОШИН.

АЖЫЛГА ҮЛЕГЕРЛИГ

Торгалыгдан Ак-Чырааже Мадчының үлөзүг амылап-улап чоруп олтура, оруктуң ол-бо талазында дегем болгаш байлак олардыг дагылар эвези шыва алган, өөр-өөр хойларын кижиге болган сонууртар. Оң бир кодуны хой урууларын нези, «Торгалык» сохостуң мурунчы хойжыларының бирези Э. Ш. Серенмааның.

Оруктуң үстүгү талазында ак-чыраа кыдымында кыштаг. Хоочу маалым Эпанда Шар-жыкчаларының оон келди-вис. Оң ээлери амыл-ишке чүткүдүт, чуртталга-амыдыралга үлөгерлиг кижилер дээриниң огуң иштин кылды-ды тодаргай бадыткаан. Шервертин болгаш дегем огуң хаваларының иштин ак пөс-биле шип каан, угулаа хээ-леринг аптаралар, каас бар-балар кырылда чышыкын, өске талазында орун, чыс-каай салган чөмөдүн, радио-примник ишкеш эдиледери көрүшүг.

Торгалыгдан Ак-Чырааже Мадчының үлөзүг амылап-улап чоруп олтура, оруктуң ол-бо талазында дегем болгаш байлак олардыг дагылар эвези шыва алган, өөр-өөр хойларын кижиге болган сонууртар. Оң бир кодуны хой урууларын нези, «Торгалык» сохостуң мурунчы хойжыларының бирези Э. Ш. Серенмааның.

Оруктуң үстүгү талазында ак-чыраа кыдымында кыштаг. Хоочу маалым Эпанда Шар-жыкчаларының оон келди-вис. Оң ээлери амыл-ишке чүткүдүт, чуртталга-амыдыралга үлөгерлиг кижилер дээриниң огуң иштин кылды-ды тодаргай бадыткаан. Шервертин болгаш дегем огуң хаваларының иштин ак пөс-биле шип каан, угулаа хээ-леринг аптаралар, каас бар-балар кырылда чышыкын, өске талазында орун, чыс-каай салган чөмөдүн, радио-примник ишкеш эдиледери көрүшүг.

ХӨГЖҮМ-ЫРЫ ЧАҢГЫЛАНЫП ЭГЕЛЭЭН

Түп турар кылдыр азып каан түр.
Президиум столунун кырында кызыл-чайт дриг чечектер... Обуршкуну болгаш ааскежакти, чырык чагай чуртталганын чечектери. Оларны бис болганчок-ла чалып назынга, чаштарыкыска дөмөйлөй бергилээр бис. Чептин каазы—чечектер сагаанаш-сыннар-ла!..

Урдазон жаксы хем дег азып чаксаакшынарынды алаа-биле көздөнүн бот-ты-нынгы уран чүүлүнүн республика көрүдөлөтүнүн ажытынганын демдөстөшпашан. Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүдөлөтүнүн Даргазынын орадакчысы К. С. Шойгу оң киржикчилеринге байыр чедирип, чүвө чугаалады.

Бо көрүдө моон мурнува чылдарда болуп эрткелден көрүдөлөтөрүн шүвт онзагай болуп турар. Бистин хөй националдыг бузубас чангыс өг-бүдө уруг совет удузчу-вүстүн кайгамчыктыг байыр-алды — ССР Эвилелинин 50 чыл онга чедир азып үе арстан болгай. Ук байыралга бистин алдарыг малчынары-мыс, саанчыларымыс механикаторларымыс, чангыс өс-биле

чугаалаарга, кодээ ажил-агый-да хаара туттунган маалыр соруктуг ишчилеривис күш-ажыкты чедишкенир-биле ужуражырлар. Оларын чедип алтылаа чедишкенир-ле хөй. Бистин республиканын ажил-ишчилери бо ажил-агый чылдыз күрүнө шыжамы-рынга 132 муң тонна тарааны саткан, РСФСР-нин Министрлер Чөвүдөлөтүн болгаш ВЦСПС-тин шилчир Кызыл түтүн болгаш 15 муң рубль ашка шаңналын алганыга чоргаараар бис. Чепин алган чедишкенирни улам быжы-лап, кылаа чогуур ажилдар-ны сонгаар чылдырбазы—бистин ажил-ишчилеривистин база бир мөү-шынары.

Көздөнүн бот-тыныгы уран чүүлүнүн республика оргкомитетинин даргазы Т. Ч. Норбу көрүдөте киржи келгеннерин кайы хүнерде ой-наарын болгаш база көрүдө уезинде сагылга-чүрум дугайы чугаалаан.

Хостуг ырлар диңгиреп, Чурктер-даа кыгырап тур. Халдарын туттунчур Чүү-даа берге бисиз

Монгуш ДОРЖУ, «Шынык» тускай корреспондентиз.

монге байыралин, уруг Совет Төрөн чуртувусту, алдарыг Коммунисттик партиямысты ал-гап-Ирөөн ырлар, шүдүктер дөмөкөргө ужуугу эгелээн.

Дүмүлгө дөрлөчүлөр тыва черге Дуржонтанып меннип турда, ширбөлү шапкаш, Араттарга аас-кежинин тасыып берген Авыралдыг башкымыска алдар тураан!

Көзө шагда Ленин Кыргилерден дириг чурттаар, Көзө шагда Ленин тимлеттирбес тугувус ол —

дижин ырлажып турарымыс ышкаш, бо көрүдө хостуг улустарын быжыг эвилели-нин улам кайрадангыны бир чабыннадаг херечили болбу-шан, левинчи ондур туткун алаа-биле хүн бүрү сайырап чечектелип турар Тыва рес-публиканын ССРЭ-нин 50 чыл онга база бир бөлээ болур.

Көрүдө эртен чылды бир-ги черин алган Чөөн-Хөмчүк районун бот-тыныгы ар-тистериниң концерти-биле эгелээн.

Тываның хөгжүм-шин театрынын иштинде, даштында кижэ бажы кизирт. Илэ-бү-ру торгулардан шилеп турган даараан тыва национал хептер карактарга согелеттимес таа-лаады чүрүп, оңу кеткен омак, хөдүг чалыналарын көөргө, дөмөк шынаада са-лааншан чүзү-бүрү чечек-тер сагышка кирип, кижини ала-тайгаар-ла аразынча чы-ра тырта бээр билдирмес бир-де күш-биле чүгөтөнгөй бол-ду. Индыг болбас аргажок. Кө-здөнүн бот-тыныгы уран чүүлүнүн республика көрүдө-лөтүнүн ажытынганын чедир каш-ла минута арктан турда, киржикчилерин-даа, көрүчү-лөрүн-даа сагыш-сеткил чүгө көрүдөжө улаштып, алаа чангылаар хөдүг ыр-лар, шүдүктер, илтермедилер дөж, эл-не солдун күсүдөйгө-лөргө чалы бергени ол.

Тоюу районун бот-тыныгы артистер республика көрүдөлөтө багай эвес белет-келген. Оларын концерттин программасы, репертуары акм-дукка совет узузун бу-зубас пайыралига турас-нааткал ырлар, таңылар-биле байла.

Бо чылдын республика көрүдөлөтө тожуулар национал хөгжүм херекселери — итид, бызалыч болгаш дөмүр хомустар-биле оон көрүдү-лөрүн «Тоора-Хем» сохостун бызалычы Салак Шожал-оңу Салаын удуругаа-биле тургускан.

ЧУРУКТА: былаанчма, ты-ла мрларын аялгаларын (со-лагай таламыдан) Самыла, Сары-оол, Шожал Сава алышкыларын белетке үе-тинде күсүдөп олурары.

В. ЧАДАМБАНЫҢ ФОТОЗУ.

АРГА-СҮМЕ АРТЫК ЭВЕС

тид райондан республика көрүдөлөтө киржи келгеннерин хөй кезин — көдө иш-чилер. Оларын аразына «Мөг-Бүрө» колхозтан М. Хер-теп, «Малчы» колхозтан Д. Самбуур-оол дөң ишкани хөйжүлөрүн болгаш туудугу Х. Кан-оолду алап болур.

Болум эми кижэ мен. Республика көрүдөлөтө 1960 чылдан эгелээш, докта-мал киржин келдим. Мурнуку чылдарда болдоарга, бистин бо чылгы программасы жанр та-ламы-биле алын балап. Ол ду-гайында кандыг үнелди, шү-гүмчүдөлдү алырмысты баш

бурунгаар билери берге-даа болза, чандык номерлерге ха-маарыштыр каш өстөн чуга-лаай.

Бистин концертис «Найр-ралдык хөгдөшкени» деп ли-тература-музыкал компози-ция-биле эгелээр. Оон автору — С. Молдуга, а тургучу-чу — К. Сопта. Ол ишкани кө-рүштү, созуң болу дег но-мерлерге сыгытчыларын (у-дургучузу Х. Кан-оол), хо-мусчуларын (у-дуртукчузу М. Хомшугу) ансамбльдерин хамаарыштыр болур.

Монгуш-Тайгада таңы тала-мы-биле тускай мергелдиг

методист кижэ чогу хомудал-чы, а таңылааксар күсүдөт-лөр хөй. Мен база-ла алаа дыка сонугралдыг кижэ мен. Бо көрүдөте киржиштерге-биле дөрт таңыны тургутум. Эң ылаңгызы «Сымдатар» дээр таңы районга 4 удаа ойнаарымыска үнеледи алган. Ам ол таңыларымыстың са-лы-м-чолу дөш дүвүрп турар бис. Алаа хамаарыштыр жи-ринип болгаш тускай артеминг таңы тургучузу кижилер-нин сүмелерин алыры — ме-нээ эл-не күзөткөн.

Л. ОНДАР, көрүдөлөтө киржикчизи.

Монгуш-Тайга — республи-канын эң ырак районнарынмын бирээ. Мөңгө мөңгинин чүр-түнда ажилдап, чуртап турар хөйжүлөр, сарыкчылар болгаш өскө-ла мергелдиг ки-жилерин аразында ур-чууга сагыш-чалангылар кайы хөй. Бо хүнерде най-мы-ылаа болуп эртин турар көздөнүн бот-тыныгы уран чүүлүнүн республика көрүдө-лөтө 35 бот-тыныгы ар-тистер киржин келди.

ССР Эвилелинин тургусту-ганнадан бээр чартык чүс чыл болур онга баралаткан бо көрүдөлөтө ийи элээр район-га болуп арктан. Орта бирги черин «Малчы» колхозун бот-тыныгы уран чүүл кол-лектив ийи удаа эгелээн. Бис-

Москваның Академитиг Улус театрының сурагыл коллек-тивиниң даштык чурттага концерт көргүзүлгө кезде уруг сонугралды болуруп келген. Оң Нью-Йоркка болгаш Токиога, Парижге болгаш Делиге гастрольдери чедишкенин эртин турар.

Ынчалза-даа нэрүчүлөрнү база бир онзагай сонугралын болуруп турар оон көргүзүлгө база бар аларган. Москва металлургиянын бадеи («Надыр болгаш маска» заводун улусчу театры) сөөлгү чылдарда Норвегияга, Бельгияга, Голландияга, Финляндияга, Данияга, Францияга барып оюн көргүзүп чораш. Францидан мырыңай чоңта чаа келген. Ар-тистер алаа 15 хоорайларга: Парижге, Гренобльге, Дингога, Лионга болгаш өскө-даа хоорайларга концерттерин көргүскөн. Гастрольдун сөөлүндө Венеск артынга Парижтин 6 муң чуртталгаларына түнөл концерт көргүскөн. Француз пар-лакта металлургия беледин (ында таңычылар бот-тыныгы ар-тистер) кайгамчык солун көргүзү-дүр деп үнөлөп бизжи.

«Надыр болгаш маска» — Москваның база бир улуг бү-дүрүдөлөтүнүн бирээ. 150 марналыг канып болгаш про-катты эдилерин бүдүргөн. За-водтун ат-сураа чүгө оок-биле кызыларааттыгынын турар. Бан эдилерин турар кижилерин угаан-болла амды-ралы онзагай. Заводта балет-тин улусчу театры оон бир хер-ечилин болуп турар. «Улусчу» деп адааны алаа-ла бир чүвө авес-тур. Ол дөргө, бистин чуртувуста база бир хундүт-кедиг ат. Ол атгы эң эки бот-тыныгы уран чүүл коллек-тивтерине тысып турар. Со-вет Эвилелинде шак индиг театрларын сапы бүдүн чар-тык муң чедип турар.

БАЛЕТ ТЕАТРЫ

шинин каасталга шимелдесин, илдик-хөвни белеске берген болгаш уругу оларга арга-сүмелерин берип келген. Оң эгелээш-ле сурагыл театр та-ламын бот-тыныгы кол-лективтин шөпн аларган.

Сурагыл совет композитор Михаил Чулакынид музыкалыкта бизжөн «Юность» деп балет бот-тыныгы кол-лективтин мергелин улам бедиткен. Ол ишкани Николай Островскийнин «Кан канпап катаныл» деп романы-биле либретто база тургустунган. Завод клувунун сценарий бот-тыныгы артистер Павел Корчанинни маадырыг чалы-лым назынны, баштайгы ком-сомолчуларын маадырыг чо-руктарын амдыраалды дириг чүвө дег ойноп көрүскенер. Балетте ол өвүр-хөвирин аны-лак хореограф Герман Шин-кин (алдарыг балетмейстер Леонид Лавровскийнин «өре-никчиси») тода көргүзүп турар. Шинин Улуг театрын турк-чүзү, ССРЭ-нин улустун чу-рукчузу Вадим Рындык каас-тан кылган.

Шиндерден антыда театр ийи улуг концерт программа-зын чаартып кылгаш, чоңга

баралгадып турар. Концерт программасында классиктик балеттерден уу-дүлөр база бар. Совет композитор Ваню Му-радлин бо улусчу те-атрга «Фавелдин уруг», «Та-раачыл», «Чакыкы» деп хо-реографтыг көргүзүлгөдүн музыкалыг бизжөн.

Завод артистери, кымнары ол? Ам ол бүдүктө 360 кижэ бар. Олар хундүс заводка, оон чехтеринге, лабораторияла-рынга ажилдап хундүс, кө-жө мергелдиг башкылар-нын удуругаа-биле таңы-ларынга өрөһин турарлар. Театрын солган Константин Скрабин заводка ажилын ки-чүвө инженерге чедир леп-шөөн. Театрын тур-густунган үезинде эгелээш бо хүнерге чедир Скрабин ба-леттерде кол рольдарын ойноп турар. Ол улуг концерт про-грамманың база белеткеп алгаш көргүзүп турар.

Солсет Носиф Равикович база-ла шак индиг орукту өр-көн. Телевизел бюруунун ин-женери Маргарита Синяков-скаяның театрга ажилдаан

загай эргилде база бар. Алаа мурнува өрөһин турган кижилер, тускай уран чүүл шко-лардын дооскан, театрнык балет бөдүңгө башкылар дөш көзүп турар. Василий Смуров уруглар студиялыга сөө жарында келген. Дыка кызык өрөһин, шилерге идеякенип кир-жин турган. Орумак школан дооскан сөөндө ол заводка эле-сарылап ажилдай берген. Оон сөөндө ол культура институ-тун балетмейстерлер факультетинге өрөһин кирген. Оңу чөөкчө чаа дооскан, ам театр-да бичин уругларын таңы башкыларга ажилдай берген.

Римма Шилана театрын шилдеринде кол рольдарын күсүтпешан. Бичин уруг-ларын база-ла таңыларына өрөһин турар. Москва метал-лургиянын гастрольдун үе-зинде француз парлаага Римма Шиланын талантынын улуг келдүрүлүшүн-биле үнөлөп биз-жөн.

«Надыр болгаш маска» за-водтун балет Совет Эвилели-не сурагыл берген. Ол Ба-куга, Волгоградка, Ригага га-строльдап чораш келген. Чылдын Ленинградка болуп турар «Ак дүңер» деп уран чүүл фестивалына база кир-жин турар.

Людмила ЖАВРИД, ПМА-ның корр.

Г. В. Чичерин (Төрүттүнгөн хүнүндөн бээр 100 чыл болганынга)

Георгий Васильевич Чичерин — көскү совет курун ажилдачымы, ленинчи шөланың шылаараңгай диплома-ды. Хоюнчү дөвөн кижиниң огу, чүнү-даа угаанынга дүр-ген сиңирип алыр оң боду революсчү орунка киргеш, баш-тайгы үезинде меньшевички салдарга алып чорашан. Ленинниң стратегияын болгаш тактикасын бадыт-маан, оң организастыг принциптериниң шынынын көргүс-көн революсчү бөлүшкүнүнүн чорудулгазында Георгий Васильевич большевиктер партиязынга хандыкшык берген. Делегейниң бирги дайының чылдарында революсчү ин-тернационализмниң турмузунга кирип, делегейиң соци-алисттик шимчешкенин ол идеякениг камгалат турган. Ол дөш оңу 1917 чылдын августу 7-де Англияның чаза туулап хоругдан. 1918 чылдын январьда оңу англи элчини Булюкенин-биле оран алдырга, Төрзөн чуртунга ол чанып келгеш, РКП(б)-ниң хүрээтинге кирип алган.

1918 чылдын январьда-ла оңу РСФСР-нин даштык хер-ектер улус комиссарының орадакчызынга томуйлаан, а ол-ла чылдын майнык 30-де—ол болза даштык херектерин улус комиссары болуп берген, ол албан дүмээлгә Георгий Ва-сильевич 12 чыл дургузунда ажилдаан.

В. И. Ленин-биле сырыз хөлбалагы ажилдап тургаш, совет дипломатия албанының үндөһинин ол салган. Оң уду-ругаа-биле даштык херектер улус комиссарының аппаратын тургускан. Оңу В. И. Ленин бекиткен. Брест-Литовскиге, Генуяга болгаш Лозаныга болтулаан делегей кон-ференцияларында Г. В. Чичерин Совет курунин төлсөп турган, аларга ол болза анык Совет Россияга хамаарыш-тыр эң-не таарымчалыг байдалды тургузуп алыр дээр төлөп-тиг, элден ажилдап турган. Оң эг саналы-биле даштык политика талазынга чугула базынаарын кылган — нома буржуаз күрөһөр-биле баштайгы тайбыңнык керзөлөрин чарган, чөөн чүтүк чурттары-биле харылсааларын тургуза-рын таарыштырган, халдашса дугайында баштайгы керзө-лөри чаргылаан.

Г. В. Чичерин Бүгү-россиянык Төп Күүсөкчи Комитеди-ниң болгаш ССРЭ-ниң Төп Күүсөкчи Комитединиң кеңигүүн чорашан, партиянык XIV болгаш XV съездилеринге КИ-ның кеңигүүнүгө сонугтургулаан. Даштык херектер улус комиссарыга ажилдап тургаш, эң-не анык-бүрү айтырлааның — делегей политиказынын, социалисттик тургузуушкунун, култураның болгаш уран чүүлдүн, аныктарын кижиздериниң талазы-биле чүс ажыг чүдүлгө болгаш илетилдериниң ол парлап ундурган.

Бөдүлүң үезиниң бекит билгилги кижизи, делегей байда-лынык төгүзүп төргин билер Георгий Васильевич даштык хөй дылдарын ханы билер чорашан, оң-биле кады ол — тер-гин пианисет, уран чүүлдү, ылаңгызы музыканык нарын үнөлөкчизи кижэ чорашан. Ол болза Мюшардтың чогаал ажы-лынык дугайында шимчелки турган.

Георгий Васильевич Чичерин 1936 чылдын июль 7-де ме-чезин, В. И. Ленин оңу бекит унелээр чорашан. Оң бизжиңи болза: «Чичерин — кайгамчытыг, эң ак сеткилдиг, угаан-ныг, билгилги ажилдачы. Ындыгынын үнелээр херек».

Кинемеханигиниң курузу

Кызыл хоорайны «Вос-ток» кинотеатрынын чанында, уругт эвес херим иштинде, ууун, кырааң дөвөнриг бажыны алаа баштай келген кижилер өскөһөйиң барып бо-лур. Инда уругт эвес өрөдө кинодөталарын септер эки дөригелег мастерская бар. Киномеханигиниң курузунга өрөһин келген анык оодар, кыстар практиканы алаа эр-тин турар. Ол өрөдө КИ-13 деп ийи киноапаратураны тургускан. Оң тургузуун бол-гаш канчаар ажилдадырын курсантылар пингелдип ол ту-рар. Урн бүрдө кезжакенин беш шаг үезинде ол өрөдө республиканың бүгү районна-рындан келген 22 оодар, кыстар инда башкыларын таймыбырын кичөөнгөйгит дынаап, киноапаратураның тус-тус кезектерин оварым-чалыг чызып, көрүп, киноле-каларын тургузуун кызыкмак-кай өрөһин турар. Өрөдөгө эгелдөндөн бээр азын үе эрте берген. Бо хүнерде өрөһир-биле келген курсантылар ки-нонуң хөй чакыттарын билш ап четтигипкен.

Өрөдөгө кызыкмак чорун көргүзүп, эки дөмдөк-терин ал турар курсантылар бар. Чижэ, Макал Салцак (Бий-Хем), Владимир Ондар, Лобовь Кызыл-оол (Чөөн-Хө-мчүк), Аяна Алдыл-оол (Мөң-гүн-Тайга), Одушпак Даш-оол (Баз-Хем) болгаш өскөһөр-даа.

Өрөдөлгөни шынары көс-күзү-биле экижидип, курсан-тылардан шын харынын ургу-чу иеген, оларга боттарында бар-ла турган билгилерин дам-чыдып берип турар шынак билгилги башкыларын маңа мактаваас аргажок. Индыг баш-кыларга кино-техника баш-кымы Павсыл Сырдыр, элек-тротехника башкысы Чалын Кызыл-оол, киноэлектростан-циянык башкыны Кутыма Лап-шин олар хамааржыр.

Ам бир ай хире болгаш рес-публиканың тус-тус районна-рында келген курсантылар Бүгү-россия чалдыг 2-ти класстын кинемеханиктериниң бөлү дөшүп алган, боттарынык районнарыга барып ажил-даарлар.

С. БЮРЮНӨЙ.

Улусчу культура университетиди

Мухоршибирь суурда улусчу культура университетиди аялтып-тыган. Култура бажымында балет уран чүүлүндү шыла-гарангай мастерлериниң чо-гаалдарынык дугайында театр ар-тистери өрөһин турар.

Улусчу культура универси-теттери Бурятиянык өскө-даа район төптөргөн — Бахтада, Гусюно-Өвөркезде, Турунга-те сурагыл апарган.

УЛАН-УДА (СЭТА-ның корр.)

МАРГЫЛДАА ДООЗУЛГАН

КНЕВ. (СЭТА). Бүт бөмбү-лүп таламы-биле чурттуң че-пиону турган команда — Ки-евтин «Динамо» ноябрь 22-де алдын медалдарын чаа ээлери — Ворошиноградтык спортсменнери-биле ойнап, 3:3 санага хайымалкан. Ки-евчилер Тбилисниниң динамо-чулары-биле ден — 35 салым-даа болза, кинр төшкөн сан-нары хөй боорга, оларга мөң-гү медалдарын тыккан.

Тбилисниниң «Динамо» үшкү черин ээлээн.

ШЫДЫРАА МАРГЫЛДААЗЫНДА

БАКУ. (СЭТА-ның корр.). Эр ойнакчылар аразында чурттуң бирги чери дөш шы-дыраа маргылдааның беш-ки салымын түнелдиде Са-

ван биле Мухин кайымы-даа 3-3 салым бооп, бирги че-ред чөрүп турар. Ол ойнаш-каны ноябрь 22-де Бакуга бол-ган.

ССРЭ-НИҢ КУБОГУ МКУ-ДА

МОСКВА. (СЭТА). Москваның күрүпө университетиниң водерполистери ноябрь 21-де ЦСКА-ның спортсменнери-би-

ле түнөлөп оюнга ужурашкан. ССРЭ-ниң кубогун ийгиг удаа чаалап алганнар. Сан 4:3 болган.

ДИДИМНЕРГЕ ШАҢНАЛ

МОСКВА. (СЭТА). Чурттуң алышпаш таламы-биле ХХП чемпионатында 70 командалар кырылган. Харьковчу шаже-нер Ю. Григоренко-Пригодага удурукан «Алибек» деп алы-шпаш лагериниң спортсмен-нери алдын медалды чаалап

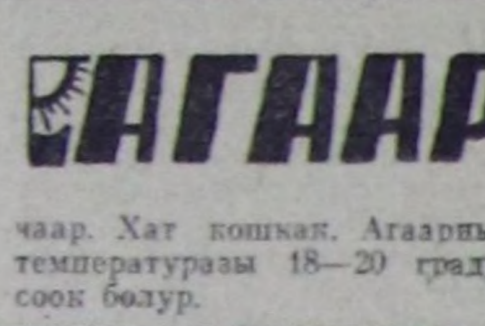
алганнар. Олар кижэ баспаан кыдыр халырын оруу Кавка-заның далай дөңөлөлдөп 4710 метр бөткөн шытык бо-жымга чеккен. Дыка хөй ко-мандалар хат-шуурганга үн-дөшпашпай, маргылдаадын үн-дүгүзөөн.

телевидение

НОЯБРЬ 24-ТЕ
МОСКВАДАП 18.00—«Уес». Информастыг программа. 18.30—Өңүг теле-зортуугу. «Салыаторе Ала-мо ырлап тур». (Франция). КЫЗЫЛДАН 19.05—Телемөдөр. (Тыва дылыга). 19.20—Телемөдөр (орус дылыга). 19.30—Чарла-дыр, реклама. 19.35—«Че бе, кыстар». Телефильм. 19.50—Көдөһид бот-тыныгы уран чүүлүнүн республика көрүдө-лөтө чоруу тур. Комперт. МОСКВАДАП 20.20—«Москва — Генуя».

Уран-чечен фильм. 22.00—«Уес». Информастыг програм-ма. 22.30—Өңүг телезортуу-гү. «Чалыштыг чылдарын иларар». Фильмини баш-тайгы үндүрүлгө. 22.50—23.00—Чалсар. 23.00—Өңүг телезортуугу. «Көжөкчө ала-галар». 23.30—Өңүг теле-зортуугу. Хөксей таламы-биле ССРЭ-ниң чемпионаты. «Спа-ртак»—«Химик» (Воскрескени). 00.05—00.15—Чалсар. 00.15—01.45—Хөксей маргылдаа-мың уланчымы.

Бөгүн республикага булут-таар, хар чаар. Соңу-барыны утпанышкыны хат көркөк. Агаарнык температура-рамы дөңгөчө чөргөргө 19—15, өскөһөринге —15—30 градус соор. Кызылга булуттаар, хар

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

НОЯБРЬ 24-ТЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Хөжөмө-нөр болгаш берсалер» 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 21.00. «Ленинград-биле ужурашыла» 14.00 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: Кичөөчүмдү 10.00. «Тимелге соонад тулушунун» (1-ти, 2-ги кезек-

тер) 12.20, 17.20, 20.20 шактарда.
«ВОСТОК»: «Найгалдарың чедишкени» 15.00. «Хатты эрик» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ИОНЕР»: Кичөөчүмдү 10.00. «Дузанташкын» 10.50, 12.40, 14.40, 16.40, 18.40, 20.40 шактарда.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шегинкин-Бравченко куумчузу бажы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнун 24-63, редакторнун орадакчыларынык 35-24, прова-ганда калдыныкы 23-54, тарыхсалгалык секретарынык 23-35, партияжы амдырал калдыныкы 37-13, култура калдыныкы 23-54, көдө эжил-агыл калдыныкы 21-47, улустур калдыныкы 22-64, чагаа калдыныкы 41-27, информация база совет тургузуг калдыныкы 20-60, булга-лганыкы 31-75, корректорларыныкы 27-41. Солун келбейн барганга 32-75 телефотче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнөр

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүдөлөтүнүн чанында Тываның ном үндүрөр чериниң республика типографиясы (Кызыл, Шегинкин-Бравченко куумчузу 1). ТС—00964.